Edgar [illegible]

Faye, L.
Fortsatte Meddelelser
om
Massage.

Reprint Norsk. Mag. f. Laege
1876

Hr. Professor Dr. Jäderholm
ærbødigst
fra
Forf.

Fortsatte Meddelelser

om

MASSAGE.

Foredrag holdt i det medicinske Selskab
den 6te Oktbr. 1875

af

Dr. med. L. Faye.

Aftryk af N. Mag. f. Læger.

Kristiania.

Trykt i det Steenske Bogtrykkeri.

1876.

Hr. Formand!

Som vel de fleste Tilstedeværende vil erindre, er det nu omkring 3 Aar siden, at den saakaldte „Massage-Behandling“ förste Gang her i det medicinske Selskab blev gjort til Gjenstand for en nøiere Drøftelse. Denne Sag blev jo da, som vil mindes, behandlet i flere Foredrag, hvorefter fulgte en længere Diskussion. Under denne viste der sig i flere Punkter en ikke ringe Divergens i Anskuelserne.

Angaaende den store Nytte, man i forskjellige Tilfælde vilde kunne opnaa ved „motorisk Behandling“, var man imidlertid enig; derimod kunde man ikke ganske enes om, hvorlangt man turde gaa i Anvendelsen af denne Metode indenfor de to store Grupper af Sygdomstilfælde, hvorom Forhandlingerne især dreiede sig, nemlig *visse Muskel- og Ledlidelser* paa den ene Side og forskjellige *Nervesygdomme* paa den anden.

Det blev fra en Kant fremholdt, af man ved flere akute Ledlidelser, — ved akut *Hydarthrus genu* f. Ex., — helst burde forholde sig passiv, og at man ialfald ikke vandt noget særdeles ved mekanisk Behandling; ligeoverfor den anden Gruppe, — *Nervelidelser*, — blev det ligeledes tilraadet at vente med denne Behandling, indtil Sygdommen var gaaet i Langdrag. Fra den anden Side blev igjen Massagens Anvendelse paa et tidligere Standpunkt i disse Sygdomme anbefalet.

Iøvrig blev det ogsaa af Flere fremholdt, at man dengang endnu ikke formaaede at afgjøre denne Sag helt ud; og at det maatte være Fremtiden forbeholdt nærmere at bestemme de rette Grændser for Metodens Anvendelighed.

Naar jeg nu idag atter igjen vover at bringe denne Sag paa Bane, da er det ikke, fordi jeg tror, at dette Spørgsmaal nu endelig kan opgjøres i sin hele Rækkevidde; men da der dog i disse Aar er bleven arbeidet meget med denne Sag, især i de nordiske Lande, og tillige skrevet meget derom, kan man dog altid med nogenlunde Sikkerhed drage i det Mindste en Del Slutninger. Og de Resultater, jeg i denne Tid har kunnet tilegne mig, især ved egen, men ogsaa ved Andres Erfaring, er det jeg her vil tillade mig at fremføre for det ærede Selskab. Noget

særdeles Nyt kan jeg vel saaledes ikke forebringe; men jeg tror dog, at en kort Oversigt over Sagens Stilling kan have sin Nytte; maaske ogsaa derved Andre kan blive foranledigede til at fremkomme med sine Erfaringer.

Mærkelig nok har Massage-Behandlingen, som det synes, endnu ikke vakt megen Opmærksomhed i Tyskland. I Literaturen findes vel en enkelt Gang Ordet „Massage" nævnt eller en enkelt Gang omtalt, at en saadan Fremgangsmaade har været anvendt; men noget Spor til, at man paa en metodisk og gjennemgribende Maade har forsögt Behandlingen, kan jeg hidtil ei finde. Dette finder jeg saameget mærkeligere som Metodens store Anvender Dr. *Mezger* dog nu har praktiseret i saamange Aar baade i Amsterdam og i Bonn. I denne sidste By fik jeg ogsaa paa en Reise i 1873 Anledning til at se, at den kirurgiske Universitetslærer, Professor *Busch's* daværende første Assistent kjendte og anvendte Metoden privat; paa Kliniken blev den derimod angivelig ikke brugt. Profesfor *Donders* har derimod for nogle Aar tilbage offentlig omtalt Massage-Behandlingen i London!*)

Her i Norden er der, som nævnt, ogsaa skrevet saa meget derom, at dette Forhold i Tyskland alene af den Grund forekommer mig lidt paafaldende.

En Sag for sig er, hvorledes Dommen vil falde ud, men først maa dog naturligvis Metoden grundig prøves. **)

Den samme eller maaske en endnu større Mangel paa Kjendskab til Metoden finder formodentlig ogsaa Sted i England, hvad man vel tør slutte af de medicinske Journalers Taushed angaaende denne Sag. Det samme maa vel ogsaa — af denne Grund, gjælde Frankrige, Italien og andre Lande.

I ethvert Fald er det dog fornemmelig i de nordiske Lande, at Metoden for Tiden har slaaet fuldstændig Rod, hvad de ikke saa faa literære Arbeider, som før omtalt, vidner om.***)

---

*) Se den førnævnte Diskussion her, — offentliggjort i Norsk Lægemagazins Marts Hefte 1873.

**) Nylig har jeg imidlertid seet, at der i Schmidts Jahrbücher (No. 2 — 1875) har staaet et udførligt Referat af den hele Sag. Paa Kirurgkongressen i Berlin 1875 blev Behandlingen drøftet; ogsaa i Wien er denne omhandlet af *Billroth*.

***) Jeg skal her tillade mig at omtale de vigtigste af disse Arbeider: Her tillands blev der i Vinteren 1872—73 holdt 3 Foredrag i det medicinske Selskab (forudgaaet af et meget kort Referat om Sommeren af prakt. Læge *Conradi*); nemlig et af Dr. *L. Faye: „Nogle Bemærkninger om Massage"*; et af Overlæge *P. Winge: „Om Dr. Mezgers Behandling af forskjellige Sygdomsformer ved Massage"* (begge offentliggjorte i Norsk Nagazin for Lægevidenskaben — Novbr. 1872); et af Læge *F. Kjær: „Om Behandling af nogle Former af Synovit med Massage"* (trykt i N. Magaz. — 1873); videre har Professor *Nikolaysen* i Magazi-

Nærmere at gjennemgaa Indholdet af disse vilde jo være en overflødig Gjerning, hvorfor jeg kun skal tillade mig at henvise til dem. Jeg agter i dette Foredrag, som nævnt, væsentlig at stötte mig til de Tilfælde, jeg har havt under Behandling.

Jeg vil imidlertid dog udtale, at det efter min Mening fremgaar som et Hovedresultat af, hvad der er offentliggjort, — hvilket ogsaa min egen Erfaring bestyrker, — at man selv ved forskjellige akute Lidelser, ved en *akut Distorsion* f. Ex., en *akut serøs Synovit* o. l. med Fordel baade tør og bør tidlig begynde paa Massage.

En anden Ting er det, — hvad jeg ogsaa antydede under den her førte Diskussion, — at man oftere af forskjellige Grunde kan finde sig foranlediget til først at prøve en anden Behandlingsmaade; jeg vil kun her have udtalt, at man godt for *selve Behandlingens* Skyld kan paabegynde Kuren tidlig; og det maa tillige udhæves, at det er gavnligst, at man, hvis der er Anledning til at faa iverksat en mekanisk Behandling, ikke opsætter for længe dermed. Sygdommens forudgaaende Varighed har baade efter min og Andres bestemte Erfaring en væsentlig Indflydelse paa Behandlingens Længde. Saaledes udtalte ogsaa Dr. *Bergmann*

---

nets Januar-Hefte 1873 skrevet en Opsats: „*Om Massage som Helbredelsesmiddel*". Herefter fulgte en længere Diskussion (i Januar og Februar 1873), hvorunder der fra Forskjellige kom tildels temmelig udførlige Redegjørelser angaaende deres Opfatning af Sagen. Desuden maa nævnes en kortere Opsats i Magazinet om denne Ting af Korpslæge *Eger*. Forøvrigt har Sagen her kun været Gjenstand for enkelte mindre Bemærkninger og Meddelelser.

Fra *Sverige* foreligger der, foruden en kortere Omtale af Sagen i Hygiæa af Professor *Kurman* og *Rossander*, en Afhandling af Dr. *Bergmann* og Dr *Helleday*: „*Anteckningar om Massage*" (Nordisk Arkiv. 1ste Hefte 1873); ligesom der ogsaa siden af og til har fra begge disse Forfattere været offentliggjorte Beretninger om enkelte Sygdomstilfælde, der har været behandlede med Massage.

I Marts-Heftet af N. Arkiv 1873 findes der et udførligere Referat af et Foredrag, som Professor *Estlander* har holdt i „Finska Läkaresällskapet" i Helsingfors: „*Om det terapeutiske värde af gnidningar i folkmedicinen*". (Sagen omtales tillige alt at have været paa Bane paa et Lægemøde i Tammerfors 1866). Professor *E.* synes dengang ei at have kjendt Dr. *Mezgers* Metode.

I „dansk Hospitalstidende" (December 1874) har Dr. *E. Jonson* i Kjøbenhavn offentliggjort en *Statistik* over en Del Tilfælde, behandlede med Massage.

Professor *Drachmann* („*Kasuistiske Meddelelser om Massage*") og Dr. *Gottlieb* („*Meddelelser om Massage*") har ligeledes (begge i Ugeskrift for Læger R. 3, B. 18 ref. i N. Arkiv H. 2 1875) offentliggjort en Del Resultater af Massagebehandling.

sig til mig paa et Besøg i Stockholm i afvigte Høst (1875), under hvilket jeg ved hans Godhed fik Anledning til at se Behandlingen af flere Tilfælde; — han omtalte tillige, at han i den nærmeste Fremtid ville offentliggjøre en Statistik angaaende sine Resultater. (Senere udkommen i Nord. Arch. 3 H. 1875).

De fleste af de Tilfælde, tilhørende den førstnævnte Gruppe af Sygdomme, — „*Led- og Muskellidelser*“ altsaa, — for hvilke jeg har fundet, at Massage egner jeg, kan jeg i Lighed med Dr. *Jonson* *) indordne under følgende fire Hoveddiagnoser: 1) *Relaxationer af Ledenes Kapsler og Ligamenter*; 2) *forskjellige Former af akut og kronisk Synovit*; 3) *Distorsioner*; 4) *Myositer og Seneskedebetændelser*.

At gaa vidtlöftigen ind paa de enkelte Tilfælde vilde ikke have nogen særdeles Interesse, da der saa hyppig ikke er nogen fremtrædende Forskjel mellem dem; og det Hele følgelig let vilde blive ensformigt. Jeg vil derfor nøie mig med, — ved Siden af et Par korte almindelige Bemærkninger, — kun at omtale enkelte, mere sjeldne Tilfælde.

Hvad *Relaxationer* og *Slaphedstilstande*, i Ledenes Ligamenter angaar, da er saadanne Affektioner temmelig almindelige; de kommer hyppig som Eftertilstande efter Resorption af serøse Udgydelser, især vel i Knæledet. Massage synes her at virke overmaade godt til at frembringe en Sammentrækning og Styrkelse af de slappede Baand.

Følgende, eiendommelige Tilfælde, — der nærmest hører ind under denne Afdeling, skal jeg tillade mig at omtale:

„I Mai 1873 kom en ung Dame fra Landet til mig og klagede over, at hun i flere Aar stadig havde havt en Fornemmelse af, at det „knagede og kneppede“ i det venstre Kjæveled, naar hun spiste. For omtrent 3 Aar siden (i 1870) mærkede Patienten, — der skal have den Vane at skjære Tænder i Søvne, — da hun vaagnede, at hun ei kunde faa lukket Munden op mere end et lidet Stykke; först efter flere Forsøg var hun istand til ved en egen Vridning af Underkjæven imod den venstre Side at faa denne bevægelig igjen. Dette har siden oftere gjentaget sig, ogsaa om Dagen; ved den omtalte Vridning alene eller ved først at trække Underkjæven lidt frem med Haanden, er det dog altid lykkedes Patienten at faa den løs. Hun angiver, at naar Kjæven bliver ubevægelig, har hun en Fornemmelse af, at den ligesom „falder ud af den rette Ledforbindelse og glider over en eller anden Hindring ned i et andet Led“; ved Vridningen bliver den da bragt tilbage igjen. I den sidste Tid har hun ogsaa fölt, at det af og til knager i det høire Kjæveled, der ogsaa kjendes lidt stivt. Patienten er forøvrig rask, men temmelig nervøs og let grædende; og naar en saadan nervøs Attake kommer over hende,

*) Jeg griber herved Anledningen til ogsaa at takke ham for hans Forekommenhed mod mig under mit Ophold i Kjøbenhavn 1873.

bliver hendes Onde altid værre. Det Hele var derfor ogsaa tildels opfattet som en væsentlig nervøs Affektion."

Jeg kom imidlertid til den Anskuelse, at der her virkelig forelaa en eller anden Kjævelidelse, og at saaledes hendes Nervøsitet var sekundær som en Følge af denne stadige Plage og maaske ogsaa af andre Grunde. Hvori imidlertid Kjævelidelsen egentlig bestod, var mig ikke ganske klart. Jeg antog alligevel, at dette eiendommelige Forhold knnde forklares ved at antage, at der fandtes: en *Slappelse af Ledets Ligamenter*, hvilket foraarsagede den omtalte Fölelse af Nedgliden; og videre at der rimeligvis var dannet *Excrescenser* et eller flere Steder inde i Ledhulen, der igjen bevirkede Knagningen og Hindringen for Mundens Aabning." Ved at lægge Fingeren udenpaa Ledet kunde jeg ogsaa — under dettes Bevægelser — tydelig føle en Skrabning som af Passage över Ujevnheder.

Uagtet jeg vel ikke havde seet et saadant Tilfælde tidligere, tog jeg dog Vedkommende i Kur; og mit Haab, at Massage vilde vise sig virksom, blev heller ikke skuffet. Patienten blev vel i det Hele kun behandlet 26 Gange, da hun paa Grund af Familieforhold desværre maatte reise hjem; men i Løbet af denne Tid var dog Knagningen aldeles ophört i det høire Kjæveled og betydelig aftaget i det venstre, ligesom ogsaa „Nedglidningen" og Umuligheden af at kunne bevæge Ledet nu langtfra indtraf saa ofte som tidligere; dette var ogsaa i det Hele mere bevægeligt. Der opnaaedes vistnok saaledes hos mig ingen fuldstændig Helbredelse, men Resultatet synes jeg dog maa ansees for meget godt i Forhold til den korte Tid, Patienten var under Behandling. Hun har forövrig fortsat denne i Hjemmet ved Hjælp af en hende nærstaaende Person, der havde seet, hvorledes jeg gik frem. Da jeg sidst hørte om hende (Sommeren 1875), befandt hun sig fremdeles noksaa vel. Hendes Nervösitet var betydelig aftaget.

Hvad Aarsagsforholdene ved dette vistnok temmelig sjeldne Tilfælde angaar, da kunde jeg ikke faa nogen tilfredsstillende Oplysninger. I *Rosers* Kirurgi*) har jeg siden under den ganske korte Omtale af „Relaxation af Kjæveledets Ligamenter" seet anført, at der herunder ogsaa kan komme et Slags *Subluxation* af Ledets Meniscus. Dette tør vel da have fundet Sted i dette Tilfælde; og paa denne Maade bliver det vistnok saaledes naturligst at forklare den Vanskelighed, Patienten stundom havde for at faa Munden op.

Med Hensyn til de forskjellige Former af „*Synovit*", der er komne under min Behandling, da har det vist sig, at disse vel ofte kræver en langvarig Behandling, men at denne dog og-

*) Handbuch der anatomischen Chirurgie, Marburg 1872.

saa almindeligvis medfører et gunstigt Resultat, naar Lidelsen kun *holder sig til de bløde Dele og ikke har nogen ulcerativ Karakter.*

De rent *serøse Udgydelser* viger, som man maatte vente, sædvanligvis lettest, men selv de er dog stundom temmelig haardnakkede. Jo hurtigere man imidlertid kan faa dem under Behandling, des bedre gaar det i Almindelighed.

Af Tilfælde, der hører herhen, vil jeg kun omtale et, nemlig en: *Hydrops bursæ subcruralis.* „Patienten, en tiaarig Pige, *A. C.*, her fra Byen, kom til mig i November 1873. Hendes Moder fortalte da, at hun om Vaaren havde havt Mæslinger, og at der under denne Sygdom havde vist sig „Vand i høire Knæ". Dette svandt dog angivelig efterhaanden af sig selv, da Barnet var blevet frisk igjen. Om Sommeren klagede hun af og til over lidt Smerter under Gangen i venstre Knæ, der ogsaa en enkelt Gang skulde have svulmet lidt op, uden at der dog blev gjort noget ved denne ringe Lidelse.

I de sidste 10—12 Dage har der derimod — uden nogensomhelst Foranledning — optraadt en betydelig Opsvulmning omkring venstre Knæled, der hindrer hendes Gang betydelig uden dog at smerte hende synderlig.

Ved min Undersøgelse fandt jeg: „en stor, noget spændt, tydelig fluktuerende Hævelse ligeoverfor venstre Knæled, under Muskulaturen. I selve Ledet var der under almindelige Forhold saagodtsom intet Fluidum. Hvis jeg derimod udövede et Tryk paa Hævelsen og førte Haanden ovenfra nedimod Knæledet, blev noget af Hævelsen drevet ned i samme, hvorved jeg knnde faa Patella til at vippe svagt; det meste af Fluidet veg derimod kun ud til Siden.

Muskulaturen paa det syge Ben var ei synderlig mindre udviklet end paa det friske."

Efter Svulstens Sæde og nysnævnte Forhold maatte jeg efter min Mening nærmest antage Tilstedeværelsen af en *hydropisk Udgydning* i den *profunde Bursa mucosa* under Laarmuskulaturen; og videre, at denne i dette Tilfælde, som den stundom gjør, stod i anastomotisk Forbindelse med Knæledet selv.

Hvad Aarsagen til denne Lidelse angaar, da kunde intet Bestemt oplyses.

Om der har været nogen Sammenhæng mellem Mæslingerne og Knæ-Affektionerne, skal jeg ikke kunne afgjøre; men muligt er det jo.

Barnet var spinkelt bygget, men forøvrig friskt; 5 Aar tidligere skulde det have havt Skarlagensfeber, hvorefter der angivelig paafulgte en langvarig, paretisk Tilstand af venstre Side og Underextremitet.

Men hvad saa end Grunden var til Lidelsen, maatte man dog stille en god Prognose, da den var saa nylig opstaaet. Temmelig snart, efterat Behandlingen var begyndt, sporedes der ogsaa en tydelig Bedring; og efter 38 Gange var Fluidet aldeles borte. Patienten, der i Regelen blev behandlet to Gange daglig, gik den hele Tid oppe og gjorde dette tilsidst ligesaa let og uhindret som nogensinde før. Halvandet Aar senere saa jeg hende igjen; og Knæet havde da den hele Tid været friskt.

Som en Mærkelighed ved dette Tilfælde, — rigtignok i en ganske anden Retning, — kan jeg omtale, at der snart efter Kurens Begyndelse ved hver Gnidning opstod et „florid, stærkt fremtrædende, fuldstændig *urticarialignende* Exantem."

Akne-Pustler dannes vel temmelig almindelig under denne Behandling; men dette Slags Udslet har jeg kun iagttaget denne ene Gang og har heller ikke seet angivet, at Saadant er kommet efter Andres Behandling.

Der omtales imidlertid i Literaturen Exempler paa Personer, hvis Hud er af en saadan overmaade ømfindtlig Beskaffenhed. Hos *Gerhardt**) heder det saaledes om en 16-aarig Gut at han stadig — efter et simpelt Fingertryk — fik et urticarialignende Exantem.

Udslettet hos min Patient hindrede forøvrig ikke Behandlingen i nogen væsentlig Grad.

Distorsioner, Tenosynoviter. Med Hensyn til *Distorsioner, Muskel-* og *Seneskedebetændelser*, da vil jeg kun i Almindelighed sige, at Massagen i Regelen har vist sig meget virksom mod disse Lidelser; da de imidlertid ei frembyder nogen særegen Interesse, vil jeg ikke nærmere omhandle dem. I Forbigaaende vil jeg blot omtale, at et Par af disse Tilfælde, der begge viste sig meget haardnakkede, var opstaaede efter Kruralfrakturer, der i længere Tid var behandlede med Gibskapselbandage. Fuldstændig Helbredelse opnaaede jeg ikke her, men kun en betydelig Bedring, da Patienterne ei vilde underkaste sig Kuren tilstrækkelig længe.

Hermed har jeg gjennemgaaet, hvad det var min Hensigt ved denne Leilighed at fremføre angaaende den mekaniske Behandling af den førstnævnte Gruppe af Sygdomstilfælde.

Med Hensyn til Metodens Virkemaade i fysiologisk Henseende kan jeg endnu ikke tilføie noget videre Nyt til den kun altfor ringe Kundskab om denne Sag, som vi alt för besidder. Jeg vil derfor heller ikke opholde mig ved dette Punkt, men skal derpaa gaa over til at omhandle Metodens Anvendelighed ved Neuralgier.

Neuralgier. Medens man vel nu tør sige, at den motori-

---

*) Lehrbuch der Kinderkrankheiten — Tübingen 1874, Pag. 706.

ske Behandling i Almindelighed her er bleven anerkjendt som meget gavnlig ligeoverfor den netop omhandlede Sygdomsgruppe, synes dette, — forsaavidt jeg tør dømme herom, — maaske mindre at være Tilfældet ligeoverfor *Neuralgierne*.

Vel er det saa, at det ved mange af disse neuralgiske Tilstande, — især ved en lidt mere udbredt, saakaldet „*Nervøsitet*", — ikke altid er saa let at stille bestemte Indikationer; og at det derfor heller ikke altid er saa ganske let at konstatere Behandlingens Virkning og Nytte; men der gives dog ogsaa paa den anden Side mangfoldige „rene Former", om jeg tör udtrykke mig saaledes, hvilke med stor Fordel lader sig behandle paa dette Vis.

Jeg har her nærmest de forskjellige Neuralgier for Øie, som man har sammenfattet under Navnet *Ischias*; det Samme gjælder *Brachialgier*, *Interkostal- og Rygsmerter* o. l.

Med Hensyn til Prognosen maa der imidlertid lægges en stor Vægt paa, at Sygdommen knækkes saa tidlig som muligt; thi faar en Neuralgi først Lov til at sætte sig ordentlig fast, da er den ofte meget vanskelig at faa udryddet.

Det er desuden et andet, vigtigt Punkt her, som ei maa glemmes, og det er, at Nervesmerter saa hyppig har en egen Tilbøielighed til at „irradiere" udover det oprindelige angrebne Sted. Der synes ogsaa hyppig at være et Slags „Sympathi", — om jeg tör kalde det saaledes, — mellem de tilsvarende Legemsdele; hvis saaledes en Person i længere Tid har lidt af Nervesmerter i det ene Ben f. Ex., saa vil der lettelig ogsaa optræde Smerter langs Forløbet af den tilsvarende Nerve i det andet Ben; der kommer ogsaa let Rygsmerter til; og tilsist er der Fare for, at Vedkommende skal blive „nervøs" i det Hele.

At man ved disse Lidelser i Begyndelsen forsöger, hvad der kan udrettes paa anden Maade end ved den motoriske Behandling, — hvad enten det nu er ved indvendige eller udvendige Midler, — kan jo være noksaa naturligt! Der kan jo ogsaa stille sig forskjellige Hindringer i Veien for Massagens Udförelse, og Meget kan opnaaes paa anden Vis.

Hvad jeg her kun vil udhæve er for det Første, at: *der er Intet i Behandlingen, som er til Hinder for, men at det tvertom i Regelen er godt, at man tidlig begynder paa en mekanisk Behandling af disse Lidelser;* og dernæst, at man *hvis det viser sig, at man kun har ringe Fremgang med en anden Behandlingsmaade, ikke bør vente forlænge, men snart anvende Massage, hvis dette er muligt.*

Som et ganske godt Exempel paa Massagens Virkning ligeoverfor *Ischias* kan jeg anföre følgende Tilfælde:

„En af Betjeningen paa „Pleiestiftelsen", en 25-aarig gammel Kvinde, begyndte temmelig pludselig i November 1874 at

føle Smerter omkring venstre Hofte, udstraalende hovedsagelig nedover Bagfladen af Laaret, stundom ogsaa lidt opover Ryggen. Smerterne optraadte især under Gangen, der ogsaa meget hurtigt — alt efter faa Dage — blev særdeles besværlig og vanskelig; at ligge var hende kun muligt paa den syge Side, medens der optraadte stærke Smerter, naar hun laa paa den sunde.

Nogen Aarsag til denne Sygdom kunde hun ei angive."

Da jeg her af flere Grunde ikke havde Lyst til strax at anvende nogen Massage-Kur, begyndte jeg med at forsöge Indgnidning af Kamfersalve, Terpentin indvendig, Igler o. s. v. Under dette blev hun i det Første virkelig ogsaa lidt bedre, men, derpaa begyndte det igjen at staa mere stille; og da vi efter 4 Ugers Forlöb ei var komne synderlig videre, besluttede jeg mig til at anvende Massage. Denne viste sig ogsaa meget snart at have en paafaldende god Virkning. Patienten, der da Kuren begyndte, kun med meget stort Besvær formaaede at gaa den ikke lange Vei til mig, kunde alt efter faa Dages Behandling, gjøre dette lettere; og efter kun 18 Gange (en Gang om Dagen) blev hun fuldkommen helbredet og har siden ikke kjendt Smerter i Benet.

Den øieblikkelig gode Virkning af Behandlingen var for mig her saameget mere paatagelig, som jeg saaledes havde fulgt Tilfældet lige fra dets første Opstaaen.

Hvad Aarsagen til dette Onde angik, blev der som nævnt Intet oplyst i Begyndelsen: siden viste det sig imidlertid, at Vedkommende var frugtsommelig; og efter den senere Beregning var hun i den 2—3die Maaned, da hun blev behandlet af mig. Kuren taalte hun imidlertid den hele Tid udmærket godt, uden endog den ringeste Ulempe.

Hvorvidt nu denne Ischias stod i kausal Forbindelse med Patientens Graviditet, kan vel ikke bestemt afgjøres; men at Saadant ikke saa sjeldent er Tilfældet, maa dog ansees for sikkert.

Af stor Interesse synes jeg derfor, det her er at se, baade hvor godt Behandlingen blev taalt, og hvor udmærket den virkede.

Hvorlænge Patienten ellers vilde have gaaet med sin Ischias, er ei godt at sige! Stundom taber visselig Smerterne sig længere ud i Svangerskabet, men stundom varer de ogsaa den hele Tid til den störste Plage for Vedkommende. Ja, den Lidelse, som paa denne Maade er opstaaet, kan ogsaa vedvare langt udover Svangerskabstiden.

Det er mig saaledes bekjendt, at en Dame her i Byen af de dannede Klasser nu i flere Aar eller omtrent lige siden, hun blev gift, har lidt af *ischiadiske Smerter.* Det maa dog tilföies at hun ogsaa tidligere havde fölt nogen Antydning hertil, men langtfra saa stærkt som senere.

Vedkommende har født 3 Gange; og under hvert Svangerskab har Lidelsen optraadt og det stundom i en ganske betydelig Grad; siste Gang, — i Sommer, — var hun saa besværet, at hun i den sidste Tid af Graviditeten havde stor Vanskelighed for at kunne bevæge sig. Imellem hvert Svangerskab er hun vel bleven betydelig bedre, men er dog ikke endnu nogensinde bleven ganske frisk.

At mekanisk Behandling burde forsøges i et saadant Tilfælde, synes jeg ligger nær!

Det er naturligvis ikke min Mening ligefrem at anbefale Massage under selve Graviditeten; det er jo klart, at man helst bør vente, til den Tilstand er over; havde jeg kjendt til, at min Patient havde været gravid, havde jeg maaske ikke turdet gaa paa. Men dette Tilfælde viser dog, at man under visse Omstændigheder baade kan og tör behandle paa denne Maade i Begyndelsen af Svangerskab.

Som et eiendommeligt og vistnok temmelig sjeldent Tilfælde af Nervesmerter af et ganske andet Slags, fortjener maaske fölgende, der kom under Behandling i 1873, at omtales:

„Patienten, en nogle og tyveaarig Sagfører her fra Byen, havde i længere Tid stadig været plaget af en ubehagelig Fornemmelse af Tykhed og et eiendommeligt dumpt Tryk i Perinæalregionen, hvor han tillige var lidt ømfindtlig. Patienten var tidligere behandlet for denne Affektion med forskjellige Midler, først af en anden Læge og siden af mig, — før jeg havde begyndt at massere, — men uden synderlig Fremgang.“

Tilfældet var mig dengang meget uklart, og jeg tænkte nærmest paa, at der var gaaet en Gonorrhoe i Forveien. Dette blev imidlertid ikke oplyst; ei heller var der nogen paaviselig Forandring ved Urinladningen, ligesaalidt som jeg ved Rektalundersögelse kunde opdage nogen fremtrædende Hypertrofi af Prostata. I Begyndelsen af 1873 kom jeg imidlertid ved en anden Anledning til nøiere at undersøge Patientens Ryg, da han nemlig dengang ogsaa klagede over Ryg- og Sidesmerter. Jeg fandt ved denne Leilighed — foruden en Ømfindtlighed, høiere oppe, svarende til Rygsmerterne — en temmelig betydelig Ømfindtlighed i Sakralregionen, hvorfor jeg nu kom paa den Tanke, at den omtalte trykkende Fornemmelse rimeligvis kun var et Slags Neuralgi. Jeg behandlede Tilfældet derefter og havde den Tilfredstillelse, at efter 36 Ganges Behandling var denne ubehagelige Følelse ganske borte. Siden har Vedkommende en enkelt Gang følt lignende Antydninger, men har da selv behandlet sig med Pidskning af en Bundt Fjærpenne; og derved er Alt bleven godt igjen.

De omtalte Rygsmerter, som denne Patient ogsaa plagedes af, blev ligeledes heldig behandlede med Massage.

Rygsmerter — der stundom synes at være af en *nervøs* Natur, stundom synes mere at maatte opfattes som *Muskel-Smerter*, — egner sig, som jeg flere Gange har seet, i det Hele godt for motorisk Behandling, naar de kun ikke har varet altfor længe, thi da trodser de ofte Behandlingen haardnakket.

Nervøse *Armsmerter* lader sig ligeledes med Fordel behandle mekanisk. Der udkræves dog ofte, efter hvad jeg kan forstaa fra Andre, en langvarig Behandling; selv har jeg ingen synderlig Erfaring angaaende dette Punkt.

Tilsist skal jeg kortelig omtale Massagens Anvendelighed ved *Cephalalgi*, hvilket, saavidt jeg ved, hidtil kun er bleven ganske løselig omtalt.

Dette er imidlertid ogsaa en overmaade vanskelig Sag; og jeg kan ialfald ikke paa langt nær endnu give nogen fyldestgjörende Fremstilling af dette Punkt, men tages med, maa det dog. Og det vil jeg med det Samme strax udtale, at „*den mekaniske Behandling i mange Tilfælde gjør god Nytte.*“ Men Spørgsmaalet bliver kun, „i hvilke“, da man jo her har med saa mange forskjellige Tilstande at gjøre. Og i denne Henseende har jeg i langt høiere Grad end ved den øvrige Massagebehandling savnet den Støtte, som Andres Erfaring kan give. Ti baade har jeg kun havt ringe Anledning til at se Behandlingen i disse Tilfælde udført, da der de fleste Steder, hvor jeg har seet motorisk Behandling (Bonn, Bremen, Kjøbenhavn, Helsingborg og andre Steder) ikke har været nogen Patient med Hovedpine under Behandling; og heller ikke i Literaturen findes endnu den fornødne Veiledning angaaende denne Ting.*)

Jeg har derfor ogsaa her saa at sige maattet prøve mig frem baade med Hensyn til selve Tilfældene og Maaden at behandle dem paa. Og jeg har som en Følge heraf igjen, — hvad jeg aabent tilstaar, — lidt flere Skuffelser i denne Sag, og jeg er bleven meget forsigtig med Prognosen. Men paa den anden Side har jeg ogsaa havt saa mange lykkelig behandlede Tilfælde, at jeg er bleven bestyrket i den Tro, at der virkelig er Meget at udrette paa denne Maade. Som en af de vigtigste Grunde til, at Resultatet saaledes stundom har været mindre gunstigt, maa forøvrig ogsaa særlig udhæves den Omstændighed, at jeg hovedsagelig kun har havt meget svære Tilfælde under Behandling, eller saadanne, der havde varet i Rækker af Aar; og at

---

*) De egentlige Sygegymnaster behandler vel oftere saadanne Tilfælde, men nøiagtige Oplysninger om disses nærmere Beskaffenhed savnes i Almindelighed.

der under disse Omstændigheder kun har været Lidet at opnaa, kan jo ikke egentlig ikke forundre Nogen.

Det er ligesom endnu ikke trængt ind i Bevidstheden, at man her ofte med megen Grund kan vente at se nogen Nytte af mekanisk Behandling; og derfor nøler man ogsaa altfor længe med at prøve denne.

Stundom afskrækkes maaske ogsaa Patienterne af en overdreven Frygt for Smerterne ved Behandlingen. Ja, vistnok er det saa, at Kuren er meget ubehagelig, men vi faar ogsaa komme Maalet ihu; og sikkert er det, at Alle, selv Børn taaler Behandlingen meget godt, naar den udføres med Forsigtighed.

Af de heldig behandlede Tilfælde har jeg vel hyppig ikke kunnet opnaa nogen fuldstændig Helbredelse, men alene en betydeligere Bedring; dog selv dette forekommer mig at have en ikke liden Betydning ligeoverfor Plager, der er saa ubehagelige, og som saa ofte trodser anden Behandling.

Hvor længe Bedringen vil vare, er ei godt at sige! Hvis Vedkommende ovenpaa stadig udsætter sig for de samme skadelige Potenser, der maaske en Gang var Aarsag i hans Lidelse, da kan man jo ikke andet end vente, at denne efterhaanden vil komme tilbage. Denne Kur kan imidlertid gjentages, som enhver anden.

Ved enkelte Tilfælde, der havde varet kortere, inden de kom under Behandling, har jeg dog ogsaa opnaaet fuldstændig Helbredelse.

Især har jeg faaet den Overbevisning, at Børn med saakaldet *„kronisk, nervøs Hovedpine“* i Almindelighed vil med stort Held kunne behandles paa denne Maade.

Under den første Diskussion omtalte jeg saaledes f. Ex., at jeg dengang netop havde endt en Massage-Kur hos en liden Pige, der i nogen Tid havde lidt af hyppig Hovedpine. Dette Barn har siden i disse Aar næsten ikke havt Spor mere af det gamle Onde, som tidligere var hende til stor Plage og endog satte hende tilbage paa Skolen.*)

Det er vistnok saa, at Børn hyppig, som man siger, „voxer sin Hovedpine af sig“; og dette kan jo blive en Grund til at se Tiden an. Men hyppig er det dog ogsaa saa, at Børnene *ikke voxer Hovedpinen af sig!* Og i ethvert Fald vilde det dog være en stor Ting, om man maaske paa denne Maade kunde spare dem for flere Aars Lidelser.

Jeg har i det Foregaaende kun talt om Cephalalgi i Al-

*) Jeg omtalte ligeledes dengang, at jeg ved Massage havde helbredet en Mand for „stærke Tindingsmerter“. Denne Person har i den forløbne Tid ligeledes været fri for sine Smerter.

mindelighed; men dette Begreb omfatter imidlertid som nævnt flere Tilstande, der fornemmelig viser sig forskjellige efter de mange forskjellige Aarsager, der kan fremkalde dem.

At gaa nøiere ind herpaa, vilde ikke oplyse noget særdeles ligeoverfor mit nuværende Emne, — Massagen, og ligger saaledes udenfor min Plan; dog vil jeg nedenfor komme lidt tilbage til den særegne Form, man har kaldt *Hemikrani.*

Jeg vil kun her med min Erfaring for Øie i Almindelighed udtale, hvad man ogsaa paa Forhaand maatte vente, at „jo mindre Hovedpinen er afhængig af konstitutionelle Aarsager eller af Lidelser i andre Organer, jo mere lokaliseret og primær den altsaa er, des bedre Prognose giver Massagen.“

Jeg taler her selvfølgelig kun om Behandlingen ved *kronisk* Hovedpine; enkelte, forbigaaende Anfald kan man, naar de ikke er for stærke, sædvanligvis stedse lette ved mekanisk Behandling, i det Mindste i nogen Grad.

Ved de kroniske Tilfælde gjælder det derimod fremfor Alt at søge at komme paa det Rene med Aarsagsforholdene for om muligt at faa disse hævede.

Ofte hænder det dog, at selv om Hovedpinen oprindelig var „sekundær“, vil den dog selvstændig kunne vedblive efterat den egentlige Aarsag er hævet; og i et saadant Tilfælde vil Massage kunne vise sig virksom.

Ved den mekaniske Behandling af Hovedpine har jeg — som ved den øvrige Massage — stadig anvendt medicinsk Be handling ved Siden af, naar jeg har fundet dette nødvendigt; o ved at følge en saadan „kombineret Fremgangsmaade“, har jeg altid fundet mig vel tjent. Her at omhandle den almindelige, terapeutiske Behandling af Cephalalgi, hvad enten nu denne bestaar i „indvendig Medicin, — Electricitet, — Ophold paa Landet eller i hvilketsomhelst Andet“, har jeg imidlertid ikke til Hensigt, da det, som nævnt denne Gang væsentlig kun er min Opgave at henlede Opmærksomheden paa Massage som et stundom kraftigt Hjælpemiddel ved Behandlingen af Hovedpine.

Jeg maa tillige her paa samme Tid meget betone, at selv om denne Behandlingsmaade af og til har slaaet feil, har jeg dog aldrig erfaret, at den nogensinde har forværret Ondet hos nogen af mine Patienter.

Det maa forövrigt ogsaa tilföies, at denne Behandling ingenlunde altid er saa ganske let at udføre, og at den somoftest kræver en stor Udholdenhed baade fra Patientens og Lægens Side.

Jeg skal derpaa gaa over til med et Par Ord at omhandle den særegne Form af Cephalalgi, som man har kaldt „*Migræne*“.

Naar denne Lidelse optræder med meget udpræge de Former, med „regulære, intermitterende, stærke, halvsidige Smerteanfald,

ledsagede af Kvalme, Brækninger, stor Mathed og andre Almensymptomer"*), da viser den sig gjerne meget haardnakket mod denne Behandling, især om den som saa hyppig hviler paa et arveligt Grundlag.

Imidlertid kan dog ogsaa her ved Udholdenhed stundom opnaaes nogen Bedring, naar Tilfældet ei er for gammelt.

Lang bedre stiller imidlertid Prognosen sig ved, hvad jeg skulde vove at kalde „modificerede Former" af Migræne, hvor Symptomerne er mildere og ei har en saadan udtalt Almenkarakter.

Hvori Migrænens egentlige Væsen bestaar, er jo endnu kun lidet opklaret; og jeg vil derfor naturligvis heller ikke her omtale de mange Theorier, man har om denne Sygdom. Jeg vil kun minde om, at man i den seneste Tid har fæstet sig meget ved Nervus *sympathicus's* Forhold, idet Nogle med *Møllendorf***) har anseet Sygdommen som „en Paralyse af denne Nerve med paafølgende Karhyperæmi, Rubor, Hedefornemmelse og Bankning af Arterierne i den ene Halvdel af Hovedet", medens derimod *Dubois-Reymond* tvertom mener, at Ondet beror paa „en Krampe i Karmusklerne med deraf følgende Anæmi, paa Grund af en Tetanus af Nervus sympathic." Det maa vel derfor ansees for rimeligt, at Nervus sympathicus kan være lidende paa en af begge disse Maader ved flere af disse Tilfælde. Jeg maa dog forøvrig for mit Vedkommende tilstaa, at jeg vel har hørt Patienter klage over Bankning i Tindingerne f. Ex. under Anfaldet, men at jeg endnu ikke har seet noget Tilfælde saa udtalt i sin Form, at jeg skulde driste mig til at kalde det enten en „ren angioparalytisk eller en ren tetanisk Migræne." Jeg er derfor ogsaa tilböielig til at tro, at saadanne udprægede Tilfælde just ikke er meget almindelige. Ergotin, som man har anbefalet, og som jeg hyppig har brugt, viser sig virkelig ofte virksom, uden at det dog er mig muligt altid at kunne sige, hvorfor det hjelper i et Tilfælde, men svigter i et andet.

For nogle Tilfælde synes jeg, at *Rombergs* Betegnelse „Neuralgia cerebralis" passer ret godt. Dette Udtryk giver vel just ikke nogen Oplysning om Lidelsens Væsen, men passer dog ret godt ved de Tilstande, der væsentlig skylder „cerebrale Overanstrengelser" sin Oprindelse.

Disse henföres herved paa en Maade mere til de almindelige Neuralgier. *Hasse* siger ogsaa ligefrem, at „Symptomerne ved den egentlige Migræne er overenstemmende med dem i Neuralgier, uden at det dog endnu er afgjort, hvilke sensible Nerver, der er sygelig angrebne."

---

*) Man kan kjende eiendommelige Fornemmelser lige ned i Knæerne, hvad jeg selv oftere har følt.

**) Se Hasse, Krankheiten des Nervensystems; Erlangen 1869.

Dette bestyrkes ogsaa ved den Erfaring, man gjør under Massagen; thi sikkert er det, at man baade ved almindelig Cephalalgi og ved Migræne stadig finder ømfindtlige Punkter paa forskjellige Steder i Hovedet, især efter Forløbet af Nervus *trigeminus*, men ogsaa i Udbredningen af andre Nerver af Nervus *auricularis magnus* f. Ex. Ogimod denne Ømfindtlighed af de sensible Nerver er det, at man retter sine Angreb under Massasagen, medens Nervus sympathicus, efter hvad jeg kan forstaa, efter sit Leie ikke er synderlig tilgjængelig for denne Behandling. Forholdet er saaledes ialfald i de allerfleste Tilfælde altfor indviklet til, at man skulde kunne betegne Lidelsen som en udelukkende Affektion af denne sidstnævnte Nerve, om end denne maaske kan lide med. De forskjellige øvrige Symptomer bliver vel væsentlig at opfatte som Reflexfænomener, for en Del ogsaa som Irradiationer.*)

Da vor Kundskab saaledes i det Hele kun er meget ufuldstændig, er vi derfor ogsaa som oftest nødte til at bibeholde den almindelige Benævnelse *Cephalalgi* uden at kunne udtale nogen bestemt Diagnose.

Til Slutning skal jeg derpaa kortelig omtale et Par Sygehistorier, der — ved Siden af de førnævnte — ogsaa kan tjene til at vise Massagens Virkning ved saadanne Tilfælde: „Kjøbmand N., herfra Byen, 32 Aar gammel, kom til mig i November 1872 og forklarede da, at han omkring 18 Aars Alderen stundom blev plaget af kortvarige Anfald af Sortnen for Øinene, hvorefter der optraadte nogen Hovedpine; dette vedvarede en Tid, men tabte sig efterhaanden igjen. Patienten var nu fri herfor til for 5 Aar siden (1867), da lignende Anfald begyndte paany; disse har siden stadig vedvaret og er i den senere Tid blevne stærkere. Anfaldene kommer med forskjellige Mellemrum; om Sommeren har Patienten i Regelen været bedre, medens Tilstanden altid har været værst udover Vinteren; i den sidste Tid skal de almindeligvis have optraadt et Par Gange om Ugen. Efter Patientens Forklaring ytrer de sig med, at der kommer Fornemmelse af Sortnen for Øinene, især for det venstre, under hvilken han kun formaar at se den halve Del af Gjenstandene omkring sig; disse kløves, saavidt jeg forstod ham, hovedsagelig paalangs;

---

*) Under den mekaniske Behandling har man oftere Anledning til at iagttage eiendommelige Nervefænomener, der ikke er saa lette at forklare med vor nuværende fysiologiske Kundskab. Ved Behandling af Ischias hos en nervøs Dame fik saaledes denne meget hyppig under samme „stærke Smerter midt op i Issen"; en anden, der behandledes for Cephalalgi, klagede en Dag over, at hun havde Fornemmelsen af, at den venstre Haand og Underarm ligesom dovnede bort, og at hun kjendte Myrekryben i den, hvilket imidlertid snart igjen tabte sig.

Øinene kjendes tillige stive og stramme; hans Tankegang bliver uklar og det bliver ham vanskeligt at tale. Dette Tilfælde, der almindeligvis varer en Time, er stundom forbunden med Smerter og Trykninger i Forhovedet, som da gjerne varer længere end de øvrige Fænomener; Patienten, der, som det synes har lidt af Syfilis i 1868, klager tillige over Hjertebanken og er i det Hele lidt hypokondrisk, men frembyder forøvrigt ingen sygelige Fænomener; udenfor Anfaldene er hans Syn upaaklageligt.

Han havde raadspurgt flere Læger for dette Onde, hvoriblandt en Øienlæge der angivelig skulde have erklæret, at Synsforstyrrelserne beroede paa en Kongestion til Øinene."

I Begyndelsen var denne Tilstand mig ikke klar; i den Tanke, at den muligvis kunde staa i Forbindelse med den forudgangne Syfilis, forsøgte jeg Jodkalium, men uden nogen paatagelig Nytte. Man kunde jo forøvrig ogsaa være fristet til at tænke paa et Slags epileptiformt Anfald!

Ved imidlertid at iagttage Patienten nogen Tid og nöie undersøge hans Hoved, — hvor jeg fandt de almindelige ømfindtlige Punkter, — kom jeg snart til den Overbevisning, at det Hele maatte opfattes som en eiendommelig Form af *Hemikrani.*

Synsforstyrrelser i Form af „Flammer, Stjerner" osv., er jo noksaa almindelige ved stærkere Migræne-Anfald, men ren *Hemiopi* tør vel derimod höre til de temmelig sjeldne Symptomer; i flere Lærebøger, i *Hasse's* Nervepatologi f. Ex. omtales dette ikke.

Engelske Læger, som *Clarke, Latham* o. A.*) har derimod i den seneste Tid offentliggjort flere Iagttagelser af dette Fænomen. Hemiopien kan efter disse Forfattere enten komme alene eller efterfølges af længere varende Smerter, hvilke begge Former optraadte hos min Patient.**)

Den anførte Forklaringsgrund til dette Fænomen — nemlig „at der i Begyndelsen skulde optræde en Irritation af Nerv. sympathicus med partiel Hjerne-Anæmi og Halvsyn og ved et fortsat Anfald dernæst en Slappelsestilstand af Nerven med paafølgende Karhyperæmi og Smerter," — synes jeg, er alfor ubestemt og for utilstrækkelig bevist til, at den uden videre kan antages.

Synsforstyrrelsen kunde jo muligvis ogsaa være et Reflexfænomen fra en af Nervus trigeminus's Grene!

---

*) Se norsk Magazin for Lægevidenskab. Oktober 1873.

**) Om den berømte Astronom Sir J. Herschel fortælles det, at han havde intermitterende Anfald af „Syns-, Hørelses- og Taleforstyrrelser", men uden at disse paafulgtes af egentlige Smerter.

Saadanne forandrede og formildede Migræneformer er maaske ei saa sjeldne! En Bekjendt af mig, en Skibsfører, har saaledes tidligere i mange lidt af Hovedpine, forbunden med Synsforstyrrelser, medens han nu derimod i de senere Aar kun har havt intermitterende Anfald af Synsforstyrrelser, men ingen egentlig Hovedpine.

At Hemiopien hos min Patient kun var et Symptom af en Hemikrani afgav nu den Massage-Behandling, som jeg underkastede ham, en god Bekræftelse paa, da han nemlig under denne blev stadig bedre og bedre. Ved en enkelt Anledning da Patienten netop fik sin Hemiopi, medens han var hos mig, lykkedes det ogsaa ved den mekaniske Behandling at afkorte dette enkelte Anfald i en ganske betydelig Grad; ja han formaaede endog selv senere et Par Gange at „banke et Anfald bort," som han kaldte det.

Dette, synes jeg, virkelig taler mere for at antage, at Synsforstyrrelsen var et Reflexfænomen fra Nervus trigeminus, end at den skulde komme umiddelbart fra nogen Sympathicus-Irritation, da man som nævnt ikke godt kan massere nerv. sympath.

Patienten blev behandlet omkring 3 Maaneder, og i Løbet af denne Tid var der i det Hele indtraadt en betydelig Bedring med ham. Anfaldene kom sjeldnere og var kortvarigere og mildere: der optraadte under dem ikke længere Hemiopi, men der viste sig kun lidt „Stjerner og Flammer" for Øinene; Stivheden og Stramheden i Forhovedet og Øielaagene var næsten forsvundne; og Patienten var bleven roligere tilsinds og meretilfreds end tidligere.

For nogen Tid tilbage talte jeg med Vedkommende, og han meddelte mig, at han vel endnu havde sit gamle Onde af og til, men fremdeles i en meget mildere Grad end før. Han mente ogsaa, at en fornyet Kur muligens kunde tage de sidste Rester bort; da jeg imidlertid ikke har seet noget til ham siden, er vel heller ikke Lidelsen bleven værre end tidligere, og Resultatet maa vel saaledes fremdeles betegnes som ganske tilfredstillende.

Ved andre mere ubestemte Former af Cephalalgi — ved saakaldt „nervøs Hovedpine" f. Ex. giver Massagen en ret god Prognose, som før omtalt; og jeg har med Held anvendt denne Behandlingsmaade i flere Tilfælde baade hos Kvinder og Mænd, men da disse ikke frembyder nogen særegen Interesse, og jeg heller ikke kan bidrage synderligt til en nærmere Forstaaelse af disse ogsaa lidet kjendte Tilstande, vil jeg ikke videre omhandle dem nu.

Et eget Tilfælde, der nærmest maa regnes ind under Begrebet *Cephalalgi*, maa jeg dog tillade mig til Slutning i Korthed at omtale.

Udover Vaaren 1874 behandlede jeg nemlig en yngre, ugift Dame — fra en af Smaastæderne — for Smerter, der væsentligst havde sit Sæde omkring Næseroden. Patienten forklarede, at: „hun fra sin Barndom af havde lidt af Hovedpine, især i Panderegionen; denne tabte sig for 4—5 Aar tilbage, men efterlod dog Følelsen af en Stivhed og Stramhed i Øienlaagene, hvorhos hun af og til saa „Stjerner og Figurer" for Øinene, — altsaa en Tilstand noget lignende den hos den foregaaende Patient. Efterat dette havde varet noget over et Aar, begyndte der tem-

melig pludselig, — uden hende bekjendt Foranledning at optræde strammende og trykkende Fornemmelser over Næseroden. Dette tog efterhaanden til i Styrke; hun anfaldtes oftere af stærke Smerter, der stundom strakte sig udover hele Næsen lige til Spidsen, stundom gik mere bagover, over Tindingen henimod Baghovedet. Stivheden i Øielaagene vedvarede den hele Tid. Om Sommeren har hun — som sædvanligt med Nervepatienter — i Almindelighed befundet sig bedst, men forövrig har hun i den senere Tid saagodtsom aldrig været ganske fri for denne ubehagelige Fornemmelse. Patientens Fordøielse er træg; hendes Menses er ofte i Uorden. Hun plages hyppig af Hjerteklap, er noget nervøs og temmelig trist og nedslaaet af denne stadige Plage, der synes at have udövet en næsten kuende Indflydelse paa hende. Forholdene i hendes Hjem har heller ikke været hende synderlig gunstige. Patienten havde, forinden hun kom til mig, raadspurgt flere Læger og havde forsøgt mange forskjellige Ting, brugt Bad, Elektricitet osv., men alt uden nogen varig Lettelse."

Ved min Undersøgelse fandt jeg: „ømfindtlige Punkter" i Forløbet af de udvendige Grene af Nervus *nasociliaris* og Nervus *frontalis*, hvorfor jeg, — støttende mig hertil og til den omtalte Sygdomshistorie, — antog, at der først havde været en neuralgisk Tilstand i Nervus frontalis, der i Aarenes Løb var bleven betydelig mildere, men at derpaa i den senere Tid Nervus nasociliaris var bleven det væsentlige Sæde for Smerterne.

Hendes nedtrykte Sindstemning antog jeg væsentlig var sekundær som Følge af de langvarige Smerter, og ikke omvendt, som Enkelte havde tænkt paa.

Ved Siden af indvendig Behandling for at ophjælpe Patientens Konstitution, begyndte jeg da at anvende Massage imod dette Onde, hvormed fortsattes i noget over 3 Maaneder.

Den umiddelbare Virkning af hver Seance var altid meget paatagelig til strax at tage Trykket bort; men dette vendte rigtignok i Begyndelsen meget snart tilbage igjen.

Efterhaanden opnaaedes imidlertid en stedse længere og længere Afbrydelse af hendes Smerter; og der indtraadte saaledes lidt efter lidt en ganske betydelig Bedring af det lokale Onde; og herunder blev ogsaa hendes Sindstemning langt freidigere og bedre; hun fik ligesom meget mere Kraft til at staa imod.

Efter hvad jeg senere har erfaret, er hun fremdeles i det Hele i enhver Henseende bedre.

En fornyet Kur og et senere Ophold udenfor Hjemmet vilde rimeligvis gjøre hendes Tilstand end bedre!
